

Krigen mot terror - et ledd i militær globalisering?

Taler
Gunnar Garbo

Dato
13 oktober 2001

Sted
Oslo

Omstendigheter
Globaliseringskonferansen

- 1 På nytt er vi i krig. Også denne gangen går det nye NATO til angrep på et fattig land, som har lite å stille opp med mot ødeleggesmidlene til verdens mektigste militærallianse. Vi må spørre oss selv om dette er hva det nye strategiske konseptet til alliansen innebærer. Skal dette bli mønstret for den militære
- 5 globaliseringen som skjot fart igjen etter krigen om Kosovo: sterke mot svake, rike mot fattige?

- De sier at det er selvforsvar. Og ethvert land har rett til å forsvare seg. Det hadde selvfølgelig også USA mot det grusomme kapreranslaget. Men supermakten var
- 10 forsvarsløs mot utfordringen den 11. september. USAs moderne krigsmidler var til ingen nytte mot penneknivene til selvmordskaprerne.

- Tre-fire uker etterpå begynte det som Jens Stoltenberg kaller forsvarskrigen, men som president Bush minst like ofte kaller krigen mot terrorismen.

- 15 Etter folkeretten er lovlig selvforsvar begrenset til å slå tilbake et væpnet angrep. Det må ikke omfatte gjengjeldelses- eller straffeaksjoner. Hva USA og NATO nå er i ferd med i Afghanistan, har langt mer karakter av straff og gjengjeldelse enn av å forsvare USA mot et fiendtlig angrep.

- 20 Vi har et historisk eksempel som kaster nyttig lys over dette spørsmålet. Midt på åttitallet sendte Nicaragua en anklage mot USA for militær aggresjon til Den internasjonale domstol. USA støttet Contra-opprøret og foretok også andre aggressive aksjoner mot Nicaragua. Lederne i Washington avviste anklagen med
- 25 den begrunnelsen at USA var engasjert i et kollektivt selvforsvar. Nicaragua hadde nemlig støttet opp om opprørere i Honduras. Støtten til Contraen var angivelig en hjelp til å forsvare Honduras mot et væpnet angrep.

30 Domstolen fant at den bistanden Nicaragua kanskje hadde ytt til opprørerne i Honduras, ikke hadde et slikt omfang at den kunne kalles for et væpnet angrep mot landet. Derfor hadde ikke USA rett til å påberope seg kollektivt selvforsvar. Domstolen bekreftet med andre ord at dersom en stat bistår uavhengige opprørsgrupper, må bistanden ha et vesentlig omfang for å betegnes som et
35 væpnet angrep i folkerettens forstand.

Derimot fant domstolen at USA selv støttet Contra-opprørerne i Nicaragua i et slikt omfang. USA bistod opprørerne med så mye midler, våpen, utstyr, trening, etterretning og operativ ledelse at det var en klar internasjonal aggresjon og et
40 brudd på forbudet mot intervensjon i andre land. Retten påla USA å innstille den ulovlige virksomheten øyeblikkelig og å yte Nicaragua erstatning for de skadene landet var påført.

Det var altså forbryterne mot freden som påberopte seg selvforsvar i Nicaragua.
45 Forholdet later til å være det samme i Afghanistan.

Det hører med til historien at USA nektet å bøye seg for dommen. Lederne i Washington hevdet at Den internasjonale domstolen ikke egnet seg til å håndtere så kompliserte forhold og etterretningsinformasjoner. Da
50 Sikkerhetsrådet behandlet en resolusjon som ba landet rette seg etter kjennelsen, nedla USA veto mot den. Supermakten kan tillate seg en arroganse som mindre land gjerne finner det klokt å avstå fra.

Ved siste månedsskifte sendte USA en dokumentasjon til NATO om
55 terrorangrepene. Den britiske regjeringen la ut på nettet en rapport til parlamentet om denne dokumentasjonen. Regjeringen erkjenner at innholdet ikke kunne brukes mot bin Laden i en rettssal. Men dokumentasjonen hadde overbevist regjeringen om at bin Laden og nettverket hans planla og utførte angrepene 11.september og at de kunne gjøre dette takket være alliansen med
60 Taliban-regimet.

Det er problematisk at denne konklusjonen også bygger på materiale som ikke blir lagt fram, av hensyn til de hemmelige tjenestene. Vi har rikelig erfaring for at disse tjenestene kan fare med uetterretteligheter - og sogar direkte løgn - selv i
65 materiale som blir lagt fram. Å godta det blindt når grunnlaget blir holdt hemmelig, ville kreve større naivitet enn selv fredsvenner pleier å bli beskyldt

for.

- 70 Derfor er det vanskelig å vurdere vekten av de indisiene dette dreier seg om. Det mest konkrete er at i hvert fall tre av nitten kaprere angivelig hadde forbindelse med nettverket til bin Laden. Men selv om vi legger til grunn at bin Laden og de nærmeste medarbeiderne hans er medansvarlige, skal det atskillig mer til for å godtgjøre at Afghanistan har medvirket til aksjonene på en så vesentlig måte at
- 75 det svarer til et væpnet angrep mot USA. Kan ikke det godtgjøres, er dagens bombekrig mot Afghanistan folkerettsstridig aggresjon.

- Det overrasker ikke at den norske regjering har stillet unisont opp om de tvilsomme avgjørelsene i NATO-rådet, sammen med USA og de andre
- 80 medlemsstatene. Det har norske regjeringer for vane. Jeg tviler heller ikke på at de ansvarlige regjeringsmedlemmene mente at de traff et riktig valg. Men det ville ha vært befriende om vi for en gangs skyld hadde hatt en regjering som viste mot til å gå sin egen vei, fordi den var overbevist om at makt ikke er rett.

- 85 USA og NATO gjør den samme feilen som så mange ganger før: å definere trusselen som en militær utfordring. Det fantes et annet alternativ, og kanskje fins det fortsatt. For det første og viktigste: Taliban-regimet ba inntrengende om forhandlinger. Lederne sa seg villige til å overveie å utlevere bin Laden og hans menn dersom USA la fram sine bevis for at de var skyldige. Avvisningen av
- 90 disse anmodningene var et klart brudd på folkerettens krav om at alle muligheter for fredelig konfliktløsning skal være forsøkt før det kan bli legitimt å ty til maktbruk.

- For det andre: Det kan gis godt belegg for å karakterisere fly-aksjonene mot
- 95 World Trade Center og Pentagon som en forbrytelse mot menneskeheten, altså en umenneskelig handling begått mot en sivilbefolkning. I rettsstater skal en slik forbrytelse bli håndtert av politi og rettsvesen, ikke av soldater. I dette tilfellet kan det kanskje trenge mer for å gripe de ansvarlige bakmennene enn bare polititressurser. Men militær bistand til konkrete politiaksjoner ville være noe
- 100 annet enn en krig som straffer hele folk for de forbrytelsene et lite fåtall har begått. Det burde være betydelig lettere å bygge opp en samordnet internasjonal innsats for å bekjempe terroristene med sivile, rettslige virkemidler enn å satse på at de muslimske folkene særlig lenge vil godta det opprørende krigsskuespillet de nå ser for øynene sine. Attpåtil er det utelukkende den slags virkemidler FN
- 105 anbefaler i sine konvensjoner, rekommandasjoner og resolusjoner om tiltak for å

gjøre slutt på den internasjonale terrorismen.

110 Blir bakmennene for ugjerningene 11. september grepet, kan de bli stilt for retten og straffet både i USA og andre land. Det naturlige ville være å stille dem til rette for Den internasjonale kriminaldomstolen. Men traktaten om domstolen er dessverre ikke trådt i kraft, fordi mange nok land ennå ikke har ratifisert den. Ironisk nok skyldes dette i høy grad USA, som har gjort sitt beste for å sabotere denne folkerettslige nyskapingen, fordi lederne ikke vil risikere at 115 amerikanske statsborgere ble stilt for en internasjonal domstol. Den norske Helsinki-komiteen og Amnesty International har bedt regjeringen ta et initiativ for å få opprettet en internasjonal ad hoc domstol etter mønster av spesialdomstolene for Jugoslavia og Rwanda. Det ville gi prosessen større autoritet og legitimitet enn nasjonale straffedomstoler kan gjøre. Men USA 120 foretrekker sannsynligvis å ordne opp sjøl. Da spør det om den norske regjeringen drister seg til å foreslå noe annet.

I Sikkerhetsrådet har USA også gått inn for å bruke et sett av ikke-militære virkemidler. Noen av disse midlene kan bli brukt på en slik måte at det truer 125 rettssikkerheten. Vi ser det av de bestemmelser og lovregler som nå blir innført om økt overvåking og personkontroll. Her har vi fortsatt tid å opponere. I første omgang er det viktigste å kjempe for at terroristenes vold ikke skal bli møtt med en vold som skaper enda mer død og ødeleggelse.

130 Men det kan ikke være lett å være Vårherre. For det er ikke bare Osama bin Laden som er overbevist å ha ham på sin side. Også supermaktens leder tar ham til inntekt. Bush erklærer at krigen står mellom grusomhet og rettferd og at Gud ikke stiller seg nøytral til den kampen. Bin Laden hevder at kampen står mellom troende og vantro og ber ved Gud at muslimer holder seg unna de siste. Med 135 slike holdninger er det ikke stort håp for fred og forsoning.

Den gang det gjaldt Kosovo, hadde Stortinget sin første debatt om krigen dagen etter at den startet med norsk deltagelse. Norge sluttet seg til NATOs nye strategiske konsept en måned senere, uten at teksten hadde vært forelagt 140 Stortinget og drøftet der. Allerede dagen etter terroranslagene mot USA, før det var synderlig tid til å konsultere noen som helst, fastslo NATO-rådet at dette var en krigshandling rettet mot alle medlemslandene og at de ville stille opp med "kollektivt selvforsvar" dersom angrepet skrev seg fra utlandet. Den 4. oktober fant NATO-rådet at utlendinger stod bak, og regjeringen besluttet øyeblikkelig

"å yte USA bistand i landets forsvar", som statsministeren uttrykte det. Han tilføyde at vedtaket var truffet "etter samtaler med de politiske lederne på Stortinget".

- 150 Når det gjelder krig og fred, later det til at Norge har fått en ny form for sentralistisk demokratisk rådslagning.

Men hele den internasjonale prosessen viser også hvor mye de store og sterke nå dominerer selv i FN. I Sikkerhetsrådet slutter både de kinesiske og russiske
155 lederne opp om krigen mot terrorismen, i et berettiget håp om å få dempet kritikken mot sine egne oppgjør med hjemlige motstandsgrupper. Skulle Sikkerhetsrådet gi USA rett til et så dramatisk skritt som å gå til krig mot land som huset terrorister, burde dette selvfølgelig bli sagt klart og tydelig i rådets vedtak. Slike vedtak foreligger ikke. Men sammen med sine NATO-allierte får
160 USA nå gjennomslag for resolusjoner hvor formuleringene på strategiske punkter er så runde og upresise at de siden kan bli tolket som det passer alliansen.

I en av sendingene til BBC World Service fra Islamabad så og hørte jeg til min
165 forbløffelse Tony Blair forsikre president Musharaff at Afghanistan skulle få en ny regjering med en sammensetning som var tilfredsstillende for Pakistan. Det lød som om det britiske imperium fortsatt bestod. FN har aldri gitt NATO i oppdrag å ordne med regjeringsskifter i Sentralasia. De rike landene har lenge belært den fattige verden om å innføre demokratiske arbeidsformer. Gir det nye
170 NATO nå verden et eksempel på det nye internasjonale demokratiet?

Vi som oppjonerer mot den overdrevne maktbruken, har folkeflertallet med oss. Riktignok viste en meningsmåling fra Opinion forleden at 47 prosent av det norske folk mente at det var riktig å sette i gang militære aksjoner. Men hadde
175 byrået spurt om folk helst ville ha militær aksjon eller utlevering og rettssak, ville resultatet ha blitt et helt annet. En meningsmåling i 37 land om dette spørsmålet viste at et gjennomsnitt på 74 prosent ønsket at terrorismen skulle bli bekjempet med rettslige virkemidler. I Norge var andelen 83 prosent. De politiske lederne ville gjøre klokt i å undersøke hva folk vil når de selv får velge.

180

Men det er ikke nok å bekjempe den direkte volden, enten den kommer fra kriminelle bander eller statlige militærapparater. Vi skaper ikke fred før vi griper fatt i de dypere årsakene til at terrorismen får grobunn. USA og vi andre rikfolk

185 dominerer i dag verden med vår økonomiske og militære makt og all den
indirekte volden som den fører med seg. Enn om vi tok til å fremme
internasjonale forhold som også de fattige folkene oppfattet som rettferdige?
Det kunne simpelthen, nærmest som en bivirkning, føre til at grobunnen for
internasjonal terrorisme svant bort.

190

Kilde

<http://home.online.no/ivajoha/nato>

URI

195 <https://www.virksommeord.no/tale/krigen-mot-terror-et-ledd-i-militaer-globalisering>

200

205

210

215

220